

הקדמה

המשך להקדמה הראשונה, בפרק זה ממשיך המהר"ל לברר את היחס הנכון שלנו כלפי הקב"ה בזמן שאנו עוסקים ביציאת מצרים.

אפשר לחשוב שביציאת מצרים אנו עוסקים בסיפור שבחו של הקב"ה והגדרת גדולתו ורוממותו. המהר"ל מסביר שסיפור כזה לא רק שאינו טוב, אלא הוא אפילו יוצר נזק. כאשר אנו עוסקים בקב"ה, מנתחים ומגדירים את כוחותיו - אנו עושים זאת לפי שכלנו האנושי המצומצם. את הגודל האין-סופי של האל אנו מנסים לתפוס במוח בשר ודם. זה יוצר הגשמה והגבלה, ומגדיר את כוחותיו של הקב"ה לכוחו של אדם.

סיפור יציאת מצרים הוא אחר לגמרי. הוא לא עוסק בקב"ה, אלא בגילוי שלו אלינו. בהודיה שלנו על הטוב והחסד שנעשו לנו, מתוך הבנה שאין לנו יכולת לתפוס את החסד כולו, אנו חשים חובה פנימית להודות ולהלל על כך.

יחס עדין זה חושף בפנינו את המטרה האמיתית של סיפור יציאת מצרים; אנו לא עוסקים בו, בקב"ה - אלא בנו, בגילוי שלו אל החיים שלנו. איננו מבררים מהי גדולתו האין-סופית של הקב"ה, אלא כיצד עלינו לנהוג ולחיות מתוך המפגש עם התגלות נפלאה ומרוממת כמו שחוונו ביציאת מצרים. בכך, יציאת מצרים נהפכת מדיון פילוסופי בגדרי האל - לחוויה רוחנית המרוממת את האדם.

ביאורים

כאשר אנו מביטים על הבריאה שברא ה', אנחנו מתמלאים התפעלות אין-קץ. רבי-רבבות נבראים, כמות עצומה של צמחים, בעלי-חיים, בני אדם, הרים וגאות, ימים וכוכבי-לכת אדירים. לאן שלא נביט, בכל רגע נתון, נחזה בבריאתו האין-סופית של הקב"ה. אך מה שמפליא עוד יותר הוא דווקא האיות של הבריאה - האין-סוף שקיים בכל פרט בבריאה; כאשר נתבונן מקרוב, ניחשף לאין-סוף חלקיקים קטנטנים, שחלקם אפשר לראות רק במיקרוסקופ. בנמלה אחת טמונה חכמה שגם המדע כיום אינו מסוגל לרדת לשל עומקה. וכל זה רק בעולם הזה; מעבר לעולם שלנו יש עוד אין-סוף עולמות רוחניים, ובכל עולם יש אין-סוף מלאכים. ככל שאתה מעמיק בבריאה אתה מגלה עוד ועוד רבדים באין-סופיותה של הבריאה האלוהית. אין-סוף כמותי ואיכותי.

המעמד הזה יוצר בנפש רצון אדיר לשבח ולהלל. להשמיע תהילה עמוקה לאדון-כול, בורא נפלאות. אלא שכאן אנו נתקלים בבעיה. כאשר אנו משבחים את הקב"ה, אין ביכולתנו לשבחו כראוי. כל שבח והלל שנגיד, נחשוב או נצייר - יהיו כאין וכאפס לעומת גבורתו וגדולתו האין-סופיים. הדבר כביכול אפילו פוגע בקב"ה, מקטינו ומצמצמו. אנו מגבילים את כוחו של הקב"ה למבטנו האנושי המוגבל, ומציירים את גבורתו לפי מידות בשר ודם. זוהי הגשמה. זו יצירה של גבולות והגבלות לאין-סוף. יש בכך פגיעה ביחס שלנו לאלוהות. לא רק ששבח זה אינו מועיל - הוא מזיק. דומה הדבר לבן כפר שכל מה שיש לו אלה כמה פרוטות. כאשר הוא מדמיין עשיר, הוא מדמיין משהו שיש לו פרוטות לרוב. אלף פרוטות! רק לדמיין מה הוא יכול לעשות עם סכום כזה יוצר אצלו סחרחורת. באלף פרוטות אפשר לקנות פרה ואולי גם סוס, ולהוסיף שלושה חדרים לבית, אך בסופו של דבר, הוא נשאר תקוע בעולמו של בן כפר. הוא לא יהיה מסוגל למשל לדמיין שמלך יכול לשכור צבא, לסלול דרכים ולבנות ערים, להקים ארמון מפואר מזהב ויהלומים. מבחינתו מלך זה בן כפר עם הרבה מאוד פרוטות. כך קורה גם כאשר אנו משבחים את הקב"ה בשבחים שאנו מכירים. אנו מתארים אותו כגדול, גיבור ואדיר, אך במוחנו נשאר ציורו של האל - כבשר ודם, המוגבל בכמות מעשיו, ובעומק ובחכמה העומדים מאחוריהם.

כיצד אם-כן אפשר לנתב את אותן תחושות מרוממות על דבר גדלותו של ה'? בכך יעסוק המהר"ל בלימודנו מחר.

פרק א

נושא הפרק: ההיתר לספר גבורותיו של הקב"ה

מִי יִמְלֵל גְּבוּרוֹת ה', יִשְׁמִיעַ כָּל תְּהִלָּתוֹ (תהילים קו, ב). רְצוֹנוֹ לִזְמֹר, כִּי סִפּוֹר שִׁבְחוֹ שֶׁל הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא אֵי אֶפְשָׁר מִשְׁנֵי פָּנִים: הָאֶחָד, מִצַּד שְׁלֹא נוּכַל לְעַמֵּד עַל הַגְּבוּרָה בְּעֲצָמָה כְּמֵה גְדוֹל גְּבוּרַת מַעֲשָׂיו, וְהַשֵּׁנִי, מִצַּד שֶׁהֵם רַב בְּרַבּוֹי אֵין תִּכְלִית לָהֶם. וְלִפְיָךְ סִפּוֹר שִׁבְחוֹ אֵי אֶפְשָׁר, מִצַּד הָאֵיכוֹת וּמִצַּד הַכְּמוּת, אִם מִצַּד הָאֵיכוֹת, שְׂאֵי אֶפְשָׁר לְעַמֵּד עַל אֵיכוֹת גְּבוּרַת מַעֲשָׂיו, וְגַם מִצַּד הַכְּמוּת אֵי אֶפְשָׁר. וְכַנְגַד הָרֵאשׁוֹן אָמַר: מִי יִמְלֵל גְּבוּרוֹת ה', שֶׁהֲרָצוֹן בְּזֶה, מִי יוּכַל לְדַבֵּר הַגְּבוּרָה וְלַרְדֵּת עַד תִּכְלִית, וְלִפְיָךְ אָמַר לְשׁוֹן יִמְלֵל, כִּי לְשׁוֹן זֶה בָּא עַל דְּבַר חֲדוּשׁ, כְּמוֹ (בראשית כא, ז): מִי מְלַל לְאַבְרָהָם הַיְיָקָה בְּנֵים שָׂרָה. וְכַנְגַד רַבּוֹי הַכְּמוּת, שֶׁהֵם בְּלִי קֶץ וְתִכְלִית, אָמַר: יִשְׁמִיעַ כָּל תְּהִלָּתוֹ. אָמַר כָּאֵן לְשׁוֹן כָּל תְּהִלָּתוֹ, שֶׁרְצוֹנוֹ עַל הַכְּמוּת. וּבְפָרֶק אֵין עוֹמְדִין (ברכות לג, א): ² הֵהוּא דְנִחִית קְמִיָּה דְרַבִּי חֲנִינָא, אָמַר: הָאֵל הַגְּדוֹל, הַגְּבוּר וְהַנּוֹרָא, הָאֲדִיר וְהָאֲמִיץ וְהָעֲזוּז וְהָאֲמִיתִי וְהִירָאוּי וכו'. ³ אָמַר לִיה: סִימְתַנְהוּ לְכוּלְהוּ שִׁבְחִיהָ דְקַמְרָךְ? הַשְׁתָּא הִנְהוּ שְׁלִשָּׁה, אֵי לָא דְאֲמַרְיָנְהוּ מִשָּׁה בְּאוֹרֵינָא, וְאֲנָשֵׁי כְּנַסְתָּ הַגְּדוּלָּה תְקַנְיָנְהוּ בְתַפְלָה, לָא הוּי אֲמַרְיָנְהוּ לְהוּ, וְאֵת אֲמַרְתָּ וְאֵזְלַת כְּלֵי הָאֵי? מְשַׁל לְמָה הַדְּבַר דּוּמָה? לְמַלְךְ בְּשַׁר וְדָם שְׁהִי לּוּ אֶלְךָ אֲלֵפִי אֲלֵפִים דִּינְרֵי זָהָב, וְהוּי מְקַלְסִין אוֹתוֹ בְּשַׁל כְּסָף וכו', עַד כָּאֵן. וּפְרַשׁ הַרְמְבַ"ם זְכָרוֹנוֹ לְבְרָכָה, כִּי אֵין לְסִפּוֹר שִׁבְחוֹ מִצַּד הָאֵיכוֹת, שְׂאֵין לְעַמֵּד עַל שִׁבְחוֹ עַד הֵיכֵן מְגִיעַ הַשִּׁבְחָה הַהוּא שְׂמֻסְפֵּר. וְגַם מִצַּד הַכְּמוּת גַּם כֵּן, שְׂאֵין לְגַמֵּר שִׁבְחוֹ מִצַּד הַרְבּוּי, שֶׁשִּׁבְחוֹ הֵם בְּלִי תִכְלִית וְקֶץ. וְלִפְיָךְ אָמַר, שֶׁהוּא מְשַׁל וכו'. כִּי אִם מְקַלְסִין אוֹתוֹ בְּשַׁל כְּסָף, הֲרֵי חֲלוּף יֵשׁ בֵּין הַכְּסָף וּבֵין הַזָּהָב מִצַּד הָאֵיכוֹת, וְכֵּה שִׁישׁ לּוּ אֶלְךָ אֲלֵפִי אֲלֵפִים דִּינְרֵי זָהָב וּמְשַׁבְּחִים אוֹתוֹ בְּאֶלְף, הֲרֵי חֲלוּף זֶה מִצַּד הַכְּמוּת.

מי ימלל גבורות ה', ישמיע כל תהלתו. כוונת הכתוב לומר, שלא ניתן לספר את שבח הבורא משתי סיבות: האחת, כי אי אפשר להבין את עומקה של הגבורה, עד כמה גדולה גבורת מעשיו, והשנייה, כי שבחי הבורא רבים מאד בלי תכלית. אם כן מצד האיכות ומצד הכמות לא ניתן לספר את שבחי הבורא וגבורותיו. כנגד האיכות אמר: מי ימלל גבורות ה', כלומר מי יכול להבין את גבורת ה' ¹עד סופה. כי יש לה עומק רב מאד. ואמר בלשון ימלל, כי מילה זו נאמרת על דבר חידוש ופלא, כמו: מי מלל לאברהם הניקה בנים שרה. וכנגד הריבוי, ששבחי ה' רבים מאד ואין להם סוף, אמר: ישמיע כל תהלתו, נאמר כל תהלתו, ללמד על הכמות. בפרק אין עומדין מספרת הגמרא על ²אדם שירד להתפלל כשליח צבור לפני רבי חנינא. אמר: האל הגדול, הגבור והנורא, האדיר והאמיץ והעוז והאמיתי והיראוי וכו'. ³שאלו רבי חנינא: האם סיימת לומר את כל שבחי אדונך? הרי את שלושת התארים שאנו מזכירים: הגדול, הגבור והנורא, לא היינו אומרים אם לא אמרם משה בתורה ותקנו חכמים לאמרם בתפילה, ואתה אמרת רבים כל כך?! משל למה הדבר דומה? למלך בשר ודם שהיו לו אלפי אלפים דינרי זהב והיו מקלסים אותו בינרים של כסף. פירש הרמב"ם, שאין לספר בשבח הבורא מצד איכות נפלאותיו, כי אין בכח האדם לעמוד על תכליתו, וגם מצד הכמות אין לספר, שכן אי אפשר לספר כל נפלאותיו כי רבות הנה עד אין קץ. לכן אמרו בגמרא: משל וכו', כי אם מקלסים אותו בשל כסף, החליפו את הזהב בכסף, וזהו פגם מצד האיכות. וזה שמשבחים אותו באלף זה קלקול מצד הכמות, מפני שיש לו אלפי אלפים.

[שְׁהֲרָצוֹן בְּזֶה - כוונת המשפט.]

אי אפשר לספר גבורות ה', הן מצד הכמות והן מצד האיכות

